

دیدگاه

راه‌های نرفته سیاست جمعیتی

«اصلاح ذهنیت‌ها» پیش شرط تحقق افزایش جمعیت است

دکتر سید مهدی ناطمی قره‌باغ

استاد فلسفه محض و عضو هیات علمی پژوهشگاه فرهنگ و هنر انقلاب اسلامی

موضوع «جمعیت» ذیل حوزه «حکمرانی» قرار می‌گیرد چراکه میزان مولد ارتباط مستقیمی با حفظ سرزمین و بقای امنیت دارد. حکمرانی زمانی با جمعیت گره خواهد خورد که دستگاه‌های مختلف با سیاست‌های جمعیتی تعامل پیدا کنند و متأسفانه هنوز این مهم در جامعه ما محقق نشده است و هنوز تشک‌های مردمی، بخش خصوصی، دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها با تردید به سیاست‌های جمعیتی نگاه می‌کنند. مانع دیگر بر سر سیاست‌ها یا جمعیتی، تصویر تثبیت شده سیاست‌های کاهش جمعیت در اذهان مردم است. در زمان اعمال سیاست‌های کاهش جمعیتی، اجماع عجیبی درباره آن شکل گرفت. در این جریان، تصوراتی ساخته شد که به منافع فردی افراد گره خورد و ماحصل آن امروز، فراگیر شدن فردیت و پذیرش آداب زندگی شهری و صنعتی است. زمانی به آسیب این نگرش پی بردیم که سبک زندگی موجود در کلانشهرها کاملاً تثبیت شده بود. این در حالی است که در سیاست‌های کلان کشور، برنامه‌های خاصی که بخواهد این تصویر را تغییر دهد، دیده نمی‌شود. نکته‌ای که نباید از نظر دور داشت، این است که افزایش یا کاهش جمعیت مربوط به احاد مردم نیست. «جمعیت» اصطلاحی است که ذیل حکمرانی قرار می‌گیرد. ما باید به احاد مردم بگوییم که منافع فردی و جمعی آنان ذیل سیاست‌های کاهش یا افزایش جمعیت چه می‌شود. در اکثر برنامه‌ها دائماً از مردم خواسته می‌شود که نسبت به جمعیت حساس باشند بدون اینکه انبوه سوادری که در این ۲۰ سال درباره افزایش جمعیت به مردم گفته شده، تغییر کرده باشند. در تغییر ذهنیت‌ها، رسانه‌ها سه نقش مهم بر عهده دارند:

نخست، تغییر ذهنیت‌ها برای تشکیل خانواده و فرزندآوری است. دوم، مقابله با پدیده تک‌فرزندی که به یک «پرستیز اجتماعی» بدل شده است که باید این ذهنیت اصلاح شود. سوم، اصلاح فرهنگ پزشکی است. برخی از بدنه جامعه پزشکی در برابر سیاست‌های جمعیتی مقاومت می‌کنند که ریشه این مقاومت به ذهنیت و ملاطفت اقتصادی مرتبط است.

*مکتوب حاضر، متن ویرایش و تلخیص شده «ایران» از سخنرانی دکتر ناطمی در نشست «جوانی جمعیت و رسانه» است که در محل پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات ارائه شد.

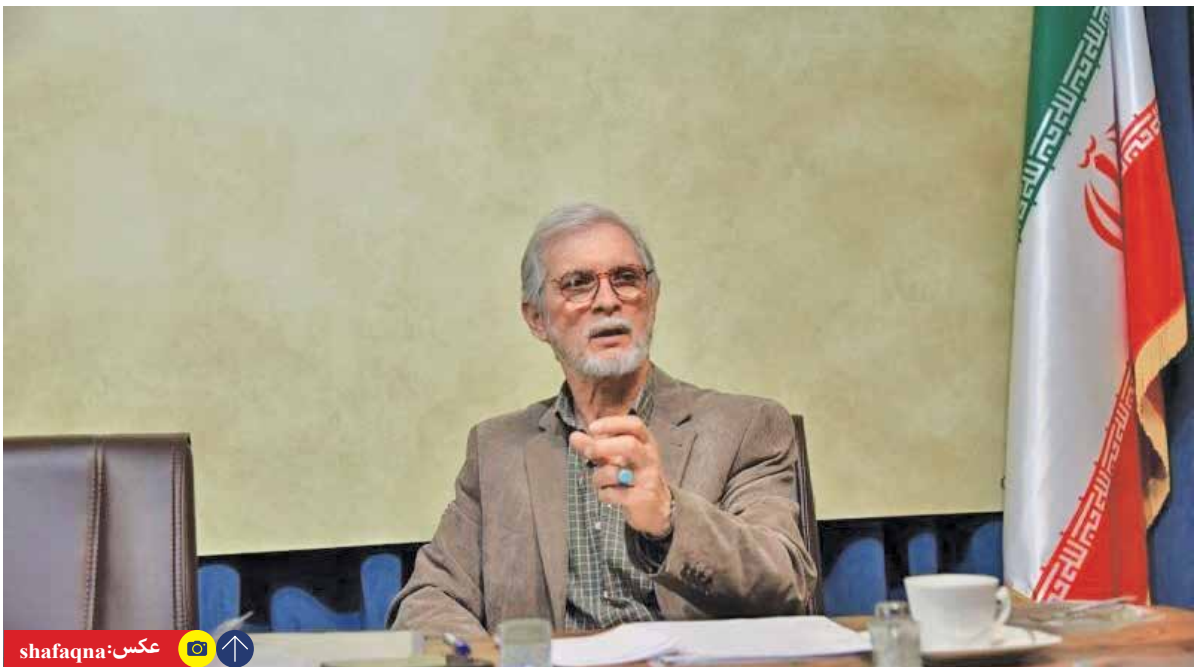
باشند. بنابراین، نیروهایی که در سن اشتغال هستند با فعالیت‌های اقتصادی، اداری و اجتماعی خود باید زحمات و فعالیت‌های خود بخش سالمند را نیز منتفع کنند. واقعیت این است که جامعه سالمند به امکانات دارویی، درمانی، استراحت و... نیاز دارد؛ اینها هزینه‌هایی است که باید جامعه و جمعیت جوان در سنین کار، برای این گروه سنی پیش‌بینی و فراهم کند. از این رو، باید بسترهای لازم برای تشکیل خانواده را برای جوانان فراهم کنیم. بنابراین، اگر بخواهیم جمعیت‌مان بازتولید شود و جوان باقی بماند یا حداقل یک نسبت معقولی را با جمعیت سالمند داشته باشد، باید شغل و درآمد برای نسل جوان فراهم کنیم.

همان‌طور که عنوان کردید، عوامل اقتصادی یکی از اصلی‌ترین پارامترها در مسائل جمعیتی است، اما از طرف دیگر، شاهد هستیم که میل به فرزندآوری اتفاقاً در طبقات مرفه جامعه ما کمتر است. آیا می‌توان از این امر، چنین نتیجه گرفت که در بحث‌های جمعیتی، «نگرش فرهنگی» بیش از مسائل اقتصادی دخیل و تعیین‌کننده است؛ یعنی برای رسیدن به رشد جمعیتی مطلوب باید نخست نگرش فرهنگی و ذهنی جامعه را نسبت به تشکیل خانواده و فرزندآوری اصلاح کنیم؟

بله، همان‌طور که اشاره کردید در مورد طبقات بالای جامعه، ما بیشتر با مسائل نگرشی و فرهنگی مواجه هستیم تا مسائل اقتصادی. اما واقعیت این است که اگر یک جامعه به شکل درستی طبقه‌بندی شده باشد، طبقات مرفه جامعه، درصد قابل‌توجهی نیستند که کم‌یا زیاد شدن مولدین در ترکیب جمعیتی اثرگذاری تعیین‌کننده داشته باشد. در این فضا، این طبقات پایین‌تر و طبقات متوسط جامعه هستند که در حوزه‌های جمعیتی محل توجه قرار می‌گیرند. به همین دلیل، در دولت‌های رفاه‌های اغلب طبقات متوسط و پایین تحت پوشش سازمان‌های حمایت خانواده

«شدن» باشد؟ جامعه‌ای که رشد جمعیت یا ترکیب جمعیتی نامتوازن دارد، با چه مسائلی مواجه می‌شود؟

در دنیای امروز اکثر کارهایی که به آن اشتغال داریم، از یک جایی شروع شده و در جایی به دوران بازتولید می‌رسد. طبیعی‌ترین انتظار این است که به جای نیروهای بازنشسته، نیروهای جایگزین، مؤثر و مفید داشته باشیم. در این فضا، نخستین قاعده «قاعده ترمیم جمعیت» است. به خود، بخصوص «ظرفیت نیروی انسانی» برنامه‌ریزی داشته باشد تا پیوسته جمعیتش در حال «شدن» باشد؛ حتی اگر در پی رشد جمعیت نیست، بتواند ترکیب سنی جمعیتش را حفظ کند. چرا جمعیت پیوسته باید در حال

گفت‌وگو با دکتر سید حسن حسینی، استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

قاعده ترمیم جمعیت

چرا باید در خصوص مسائل جمعیتی حساس باشیم؟ در دنیای امروز «سرمایه انسانی» چرا ارزشمند است؟

جناب دکتر حسینی، چرا «سرمایه انسانی» و «مسائل جمعیتی» برای یک جامعه اهمیت دارد؟ این دغدغه، خاص جامعه ما نیست و کشورهای اروپایی و حتی ژاپن هم دغدغه‌مند چنین امری هستند. چرا امر جمعیت اساساً به یک مسأله حاکمیتی برای کشورها بدل شده است؟ طبیعی است که در چهارچوب مرزهای سیاسی امروز، هر کشوری با توجه به توانی که دارد، باید در مجموعه ظرفیت‌های طبیعی خود، بخصوص «ظرفیت نیروی انسانی» برنامه‌ریزی داشته باشد تا پیوسته جمعیتش در حال «شدن» باشد؛ حتی اگر در پی رشد جمعیت نیست، بتواند ترکیب سنی جمعیتش را حفظ کند. چرا جمعیت پیوسته باید در حال

جامعه‌شناسی

امیرعلی بیگلر

با ابلاغ قانون و اجرای برنامه‌های جوانی جمعیت و سلامت خانواده، نرخ فروری در ۱۴۰۱ با روند افزایشی به ۱.۶۶ درصد رسید که چراغ امید برای افزایش نرخ فرزندآوری است. این در حالی است که ساختار جمعیتی کشور، نزدیک به سه دهه، روندی نزولی داشت و برخی تحلیلگران پیش‌بینی کرده بودند که ۱۵ سال آینده نرخ رشد جمعیت به صفر خواهد رسید. در واقع دغدغه‌های جمعیتی در جامعه ما، از اواسط دهه ۹۰ اوج گرفت و نهایتاً مجلس یازدهم طرحی به نام «تعاملی جمعیت، تصویر کرد و کوشید تا نگرانی در خصوص جمعیت جوان را که دیگر به یک مسأله حاکمیتی بدل شده بود با تصویب قانون و تعریف زیرساخت‌های اقتصادی و فرهنگی مرتفع کند. اما هدف ما در این بحث، «پرسش از اهمیت مسائل جمعیتی» است؛ اینکه چرا جوامع باید نسبت به مسائل جمعیتی حساس باشند؟ و چرا جامعه‌شناسان و جمعیت‌شناسان نزول ساختار جمعیتی را به‌عنوان یک زنگ خطر تلقی می‌کنند؟ به این منظور، با دکتر سید حسن حسینی، دکتری جامعه‌شناسی از دانشگاه لورن فرانسه و استاد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران به گفت‌وگو نشستیم. «مجموعه تحلیل‌های آسیب‌های اجتماعی در ایران»، «جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی در رسانه‌ها» و نظریه‌های جامعه‌شناسی طردشدگان اجتماعی» از جمله آثار اوست.

آگهی فراخوان تجدید مناقصه عمومی یک مرحله‌ای
توأم با ارزیابی کیفی مناقصه شماره ت م ن / ۴۰۱ / ۶۱ /
شرکت پتروشیمی بندر امام به آدرس بندر امام خمینی (ره) منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی، سایت ۵ در نظر دارد مناقصه با شرایط ذیل را از طریق مناقصه عمومی به پیمانکار واجد شرایط و دارای صلاحیت واگذار نماید.

آگهی فراخوان تجدید مزایده عمومی
مزایده شماره ت م ز / ۴۰۲ / ۹ /
شرکت پتروشیمی بندر امام به آدرس بندر امام خمینی (ره) منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی، سایت ۵ در نظر دارد مزایده با شرایط ذیل را از طریق مزایده عمومی به اشخاص حقیقی و حقوقی واجد شرایط و دارای صلاحیت واگذار نماید.

آگهی مزایده عمومی اجاره املاک
شرکت امداد خودرو ایران
موضوع: مزایده ملک پلاک ثبتی ۳۲۸ فرعی از ۱۲۰۳ اصلی (به نشانی ورامین بخش جوادآباد روستای خاوه گلخانه بشارت شرکت امداد خودرو ایران)

مناقصه عمومی یک مرحله‌ای شماره: PZD-T-1402-456
موضوع: تهیه مصالح و تعویض کاشی، سرامیک و موزاییک منازل شهرک پردیس جم
شرکت عملیات غیر صنعتی بازار گاد در نظر دارد تهیه مصالح و تعویض کاشی، سرامیک و موزاییک منازل شهرک پردیس جم را به صورت مناقصه عمومی و یک مرحله‌ای، به شرکت‌های واجد صلاحیت واگذار کند.